

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

18 май 2022 година

ЧАСТ 1 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 1. до 21. включително отбелязвайте в листа за отговори.

1. В кой ред думата е изписана правилно?

- А) идеален
- Б) еднакав
- В) прелесна
- Г) расъдлив

2. В кое изречение НЕ е допусната правописна грешка?

- А) Заради снеговалежа пътищата в западна Стара планина са затворени за автомобили.
- Б) При спазване на правилата за сигурност архиварят предоставя достъп до документа.
- В) За изграждането на дървени зглобяеми къщи се използват само качествени материали.
- Г) Обсъждат се няколко финансови механизма за отпускане на заеми в публичния сектор.

3. В кое изречение е допусната правописна грешка?

- А) Основна заслуга за спечеленото отличие има старши треньорът на отбора.
- Б) Под прозореца в хола поставихме тъмносин диван и дизайнерска маса.
- В) Напоследък се отчита значителен ръст на заплахите в киберпространството.
- Г) Преди две седмици 80 годишният творец даде интервю по телевизията.

4. В кое изречение е допусната граматична грешка?

- А) Българските лекоатлети добавиха още два медала към колекцията си от отличия.
- Б) Един от предложените критерии за оценяване се оказва неприложим в практиката.
- В) За треньор на отбора избраха брат ми – най-добрият волейболист в областта.
- Г) В електронния портал могат да се проверяват здравните и пенсионните осигуровки.

5. В коя от подчертаните думи е допусната граматична грешка?

В Министерство (А) на външните работи българският и гръцкият министър (Б) са провели разговори, на които (В) са присъствали не само официални лица. Господин Петров, Вие бяхте ли поканен (Г)?

6. В кое изречение е допусната пунктуационна грешка?

- А) В старинния храм няма дори прозорци, а само малки отвори, приличащи на очи.
- Б) Предпочитам да се разхождам по крайбрежната алея, а не по пясъчната ивица.
- В) Туристите се любуваха на Троянската планина преминавайки през Беклемето.
- Г) Нека насочим вниманието си, уважаеми посетители, към последната зала на музея.

7. В кое изречение НЕ е допусната пунктуационна грешка?

- А) Никой в градчето обаче не знаеше нито откъде беше дошъл чужденецът, нито какво е истинското му име.
- Б) Въпреки, че мъглата ставаше все по-гъста, туристът реши да не спира, а да продължи да се изкачва към върха.
- В) Харесва ми да пътувам не само, защото виждам нови места, но и защото така опознавам различни култури.
- Г) Наблюдавайки хората около себе си, той се убеди напълно, че, за да успее в живота, трябва да продължи да учи.

8. В листа за отговори запишете правилната форма на думата, поставена в скоби.

Тези витамини влияят позитивно върху детската (имунен) система.

9. В листа за отговори запишете правилно САМО думата, в която е допусната правописна грешка.

Причините, довели до необходимостта от укрепване на сградите, са комплексни.

10. В листа за отговори запишете правилната граматична форма на думата, поставена в скоби.

Факултетът предлага обучение в три чуждоезикови (профил).

11. В листа за отговори запишете правилната форма САМО на думата, в която е допусната граматична грешка.

Режисьорът участва на кинофестивала с най-новия му филм и получи голямата награда.

12. В листа за отговори запишете правилната форма САМО на думата, в която е допусната граматична грешка.

Госпожице Стоянова, бихте ли повикала и тримата участници в конкурса на сцената?

13. В текста са пропуснати САМО ПЕТ препинателни знака. Препишете ЦЕЛИЯ текст в листа за отговори, като поставите пропуснатите знаци.

Дебютът ѝ в киното е през 1924 г. когато е само на деветнайсет. Не кой да е, а самият Робърт Вине я взема за ролята на младо девойче във филма си, озаглавен Имах един приятел. Играла под псевдонима Ива-Ваня младата българка се справя отлично. И критиците и зрителите много я харесват поради което продуценти и режисьори бързат да я ангажират за нови роли.

Запознайте се с текста и диаграмата и изпълнете задачите към тях (от 14. до 21. включително).

ТЕКСТ 1

- Как можем да мотивираме децата да четат самостоятелно в дигиталната ера?
- На първо място бих препоръчала да започнем да четем на децата от най-ранна възраст. Аз съм дълбоко убедена, че това е важно – не в смисъла на научаване или усвояване на знания, а най-вече за укрепване на връзката между родител и дете и след това за превръщането на книгата в естествена част от ежедневието на детето. На по-следващ етап е важно да четем на детето с артистичен и изразителен глас – особено когато то започне да разбира повече. И

последното нещо – но не и на последно място – е личният пример. Когато детето вижда родителите си да четат не по задължение, а защото това им е приятно и им носи положителни емоции, е по-вероятно и то самото да прояви по-голям интерес към четенето. Според мен не е добра идея да насилваме децата да четат нещо, към което нямат интерес. Това важи най-вече за периода, когато самостоятелно започват да четат. Тогава е много важно да ги оставим сами да избират това, което е интересно за тях.

– **Какви според Вас са основните ползи от четенето за развитието на децата?**

– Често си мисля какво пък толкова ще стане, ако децата не четат. Преди време се е казвало: „Хайде, вземи свърши малко работа, само четеш“, което ми напомня на днешното: „Хайде, вземи прочети нещо, само гледаш в този таблет“. Четенето има много достоинства, но на мен най-вече ми харесва това, че докато четеш, се превръщаш в съавтор и активен участник в този процес. Тоест не си само пасивен получател на информация.

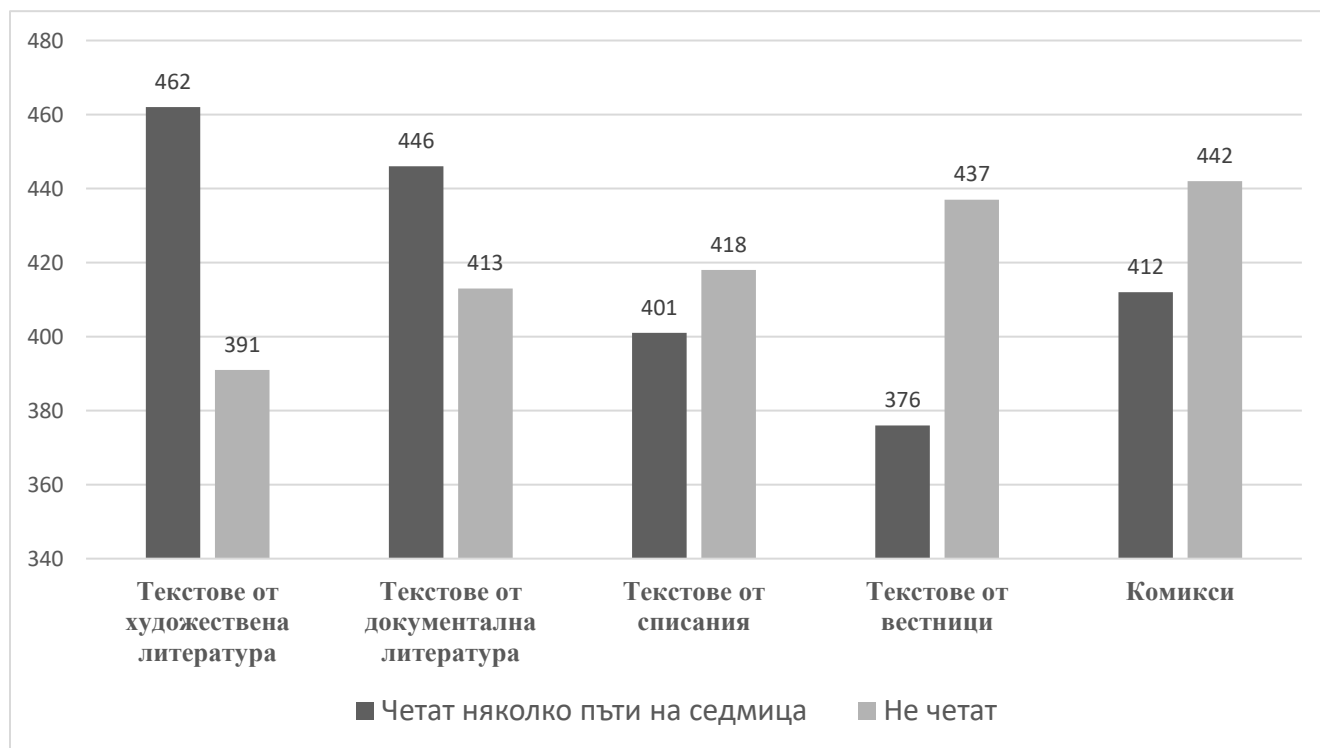
Аз съм напълно убедена, че ако има един милион души, които четат един и същ роман, всеки от тях в съзнанието си вижда различна картина. Докато очите четат, мозъкът преработва информацията, фантазията рисува по неповторим начин. За мен това е страхотна тренировка за ума и за въображението.

Аз харесвам също и филмите, те са прекрасен вид творчество, но там виждаш как изглежда даден герой, а при четенето всеки може да си го представи различно. Четенето вече не е просто източник на информация, дори вече не смятам, че то има основна роля за подобряването на правописа и правоговора. То е преди всичко инструмент, с който запазваме и развиваме въображението си.

И нещо изключително важно – особено що се отнася до деца – четенето не изморява, не изтощава и не насилва сетивата по начина, по който го правят филмите или компютърните игри.

ТЕКСТ 2 (ДИАГРАМА)

Зависимост между резултатите по четивна грамотност в точки (от 340 до 480) и четенето на различни текстове според изследването PISA през 2018 г.

Източник: Институт за изследване на образованието – собствени изчисления на база на данните от OECD/PISA 2018

14. Защо според Текст 1 родителите трябва да четат на децата си от най-ранна възраст?

- А) Така успешно се подпомага по-бързото развитие на детето.
- Б) Така детето започва да усвоява знания от най-ранна възраст.
- В) Защото четенето на глас развива артистичността на детето.
- Г) Защото четенето влияе позитивно на връзката родител – дете.

15. Коя от посочените позиции се оспорва в Текст 1?

- А) Личният пример на родителите като читатели е много важен за децата.
- Б) Всеки в ролята на читател неусетно става и съавтор на прочетеното.
- В) Четенето и гледането на филми еднакво развиват въображението ни.
- Г) Компютърните игри и филмите могат да влияят негативно върху сетивата ни.

16. Какъв извод може да се направи от думите на интервюираната в Текст 1?

- А) Четенето ни кара да се превъплъщаваме в любими герои от книгите.
- Б) Четенето е в основата на стремежа да променяме света към по-добро.
- В) Четенето е ценно най-вече с това, че дава простор на въображението ни.
- Г) Читателят за разлика от зрителя е пасивен получател на информация.

17. Каква е връзката между четенето на различни текстове и резултатите по четивна грамотност според диаграмата?

- А) Четенето на различни текстове не се отразява на резултатите по четивна грамотност.
- Б) Четенето на текстове от художествената литература повишава резултатите по четивна грамотност.
- В) Четенето на текстове от документалната литература повишава в най-голяма степен четивната грамотност.
- Г) Тези, които не четат вестници и комикси, имат по-ниски резултати по четивна грамотност.

18. Запишете кои от текстовете, посочени в диаграмата, се имат предвид в подчертания абзац от Текст 1.

19. Като имате предвид информацията от Текст 1 и от диаграмата, запишете СЪС СВОИ ДУМИ ЕДИН аргумент в подкрепа на твърдението, че четенето има много достоинства.

20. Запишете СЪС СВОИ ДУМИ каква е разликата между четенето на роман и гледането на филм според интервюираната в Текст 1.

21. Като имате предвид данните от диаграмата, коментирайте в текст до 5 изречения следното:

- Четенето на кои текстове има най-голям принос за развитието на четивната грамотност? Аргументирайте отговора си.
- Разтълкувайте близките резултати по четивна грамотност на четящите и нечетящите текстове от списания.
- Четенето на кои текстове влияе по сходен начин върху четивната грамотност? Аргументирайте отговора си.

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

18 май 2022 година

ЧАСТ 2 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 22. до 40. включително отбелязвайте в листа за отговори.

22. В листа за отговори запишете САМО паронима, с който да поправите лексикалната грешка в изречението.

Слушате регионалната програма на нашето радио всеки ден на чистота 104.1 Mhz.

23. За всяко празно място изберете УМЕСТНАТА дума и я запишете срещу съответната буква в листа за отговори.

Историята на с. Арбанаси е богата, а имената на много жители на селището са записани в героичния ..... (А). Но това, което е запазено до днес и което най-ярко ..... (Б) епохата, са запазените 224 къщи с богата вътрешна ..... (В).

- А) стенопис, живопис, летопис
- Б) поразява, отразява, отрезвява
- В) окраска, украса, красота

24. Кой конфликт е заложен в интерпретацията на темата за обществото и властта в „Андрешко“?

- А) свобода – робство
- Б) водач – общество
- В) човек – институция
- Г) идеализъм – прагматизъм

25. Кой от проблемите е интерпретиран и в двата посочени откъса?

*Горко вам, безумни, овци заблудени,
със гръцка отрова що сте напоени (...)
Та не ваашто племе срам нанася вам,
о, безумни люде, а вий сте му срам! (Ив. Вазов, Паусий)*

Вместо да бъдат първенци на народа си, те се отказваха от своето и възлюбваха чуждото, срамуваха се от своето и се гордееха с чуждото. (Д. Талев, Железният светилник)

- А) за страха от поемане на отговорност
- Б) за срамното родоотстъпничество
- В) за нуждата на народа от водачество
- Г) за необходимостта от саможертва

26. Кой от мотивите е интерпретиран в „Посвещение“ на Петя Дубарова?

- А) за невъзможното щастие в любовта
- Б) за преобразяващата сила на любовта
- В) за неизбежната раздяла в любовта
- Г) за красотата като извор на любовта

27. С коя от идеите се свързва заглавието „Спасова могила“ в контекста на творбата?

- А) за високото пространство на спасителния подвиг
- Б) за почитта към чудотвореца – лечител и спасител
- В) за спасението от самотата и отчуждението на човека
- Г) за надеждата за спасение от житейските страдания

28. Какъв е смисълът на началното обръщение на лирическият говорител в „История“?

Какво ще ни дадеш, историйо,/ от пожълтелите си страници?

- А) Внушава примирението на лирическото „ние“ пред равнодушието на историята.
- Б) Подчертава иронията на лирическият говорител към историята като отживелица.
- В) Изразява полемичната нагласа на лирическият говорител в диалога му с историята.
- Г) Разкрива идеята на лирическото „ние“, че историята е без значение, защото е остаряла.

29. Кое от твърденията за описанието от „Крадецът на праскови“ е НЕВЯРНО?

Към края на седмицата задуха топъл и сух вятър. Той сякаш идваше направо от пустинята, далеч от юг, носеше се ниско над земята и не водеше по небето нито едно облаче. Дълги ивици прах сочеха скритото между дърветата шосе и се разпръскваха на облаци из околността. Лазурът на небето потъмня и в сухата обилна светлина се промъкна нещо болезнено и неспокойно.

- А) Внушава тревожно и напрегнато настроение у читателя.
- Б) Разкрива критичната позиция на разказвача спрямо войната.
- В) Създава смислови връзки между природното и човешкото.
- Г) Подсказва бъдещата трагична съдба на част от героите.

30. Кое от твърденията е вярно?

- А) Както в „До моето първо либе“, така и в „Крадецът на праскови“ любовта е представена като жизнеутвърждаваща сила.
- Б) За разлика от „До моето първо либе“ в „Крадецът на праскови“ саможертвата за родината е представена като най-висша човешка ценност.
- В) Както в „До моето първо либе“, така и в „Крадецът на праскови“ смъртта е видяна като изход от неосъществяваната трагична любов.
- Г) За разлика от „Крадецът на праскови“ „До моето първо либе“ утвърждава юнашката смърт като път към осъществяване на свят идеал.

31. Родното като свят на здрави морални устои е интерпретирано в:

- А) „Балкански синдром“
- Б) „Железният светилник“
- В) „Аз искам да те помня все така“
- Г) „Бай Ганьо журналист“

32. Писаната история като основен носител на паметта за славното минало присъства в:

- А) „Паисий“
- Б) „История“
- В) „Ноев ковчег“
- Г) „Борба“

33. В кои две творби саможертвата се утвърждава като ценност?

- А) „До моето първо либе“ и „Новото гробище над Сливница“
- Б) „Борба“ и „При Рилския манастир“
- В) „Честен кръст“ и „Андрешко“
- Г) „Паисий“ и „Песента на колелетата“

34. Коя тема е интерпретирана в откъса от стихотворението „Вечерна песен“ на Елисавета Багряна?

*Изнизва се, изнизва броеницата
на дните ми човешки.
Търкулват се неудържими
от пръстите ми отмалели
зърната черно-бели.
И все едно –
били те леки или тежки,
празни или пълни,
все едно –
ще ги погълне
зърно подир зърно
в неразгаданата си тайна
вечната безкрайност...*

- А) за миналото и паметта
- Б) за вярата и надеждата
- В) за избора и раздвоението
- Г) за живота и смъртта

35. Съпоставете интерпретациите на темата за природата в „Спи езерото“ и в „Градушка“ и запишете ЕДНА разлика между тях в листа за отговори.

36. В листа за отговори разтълкувайте заглавието „Песента на колелетата“ в контекста на творбата.

37. В листа за отговори запишете ЕДНА функция на аз-повествованието в „Балада за Георг Хених“ за смисъла на творбата.

38. В листа за отговори запишете ЕДНА характерна черта за жанра на елегията, проявена в „Аз искам да те помня все така“.

39. Свържете заглавието на всяка от творбите с нейния автор. В листа за отговори срещу съответната буква запишете цифрата, съответстваща на името на автора.

А) „Градушка“	1. Никола Вапцаров
Б) „Ноев ковчег“	2. Йордан Радичков
В) „Вяра“	3. Пейо Яворов

40. В текст до 5 изречения съпоставете интерпретациите на темата за човека и властта в посочените откъси.

*

Ако някой протестира, ако е опасен,
ако искате да укротите някого –
не го хвърляйте в затвор,
спестете си оковите,
не повтаряйте грешката на Средновековието:
не произвеждайте светци.
Не окови – пари му дайте,
не тъмница – оградете го с вещи,
не присъди – дайте му звания,
ордените не пестете!
Дори да не иска – насила му давайте
и публично
издигайте го нагоре,
нагоре –
от пост на пост го качвайте нагоре:
като по стъпала на ешафод!
Ако не загуби главата си и там,
а слезе с усмивка лека –
викайте

в петте посоки на света:
– Ето го човека! („Автореквием“, Ст. Цанев)

*

– Кой си ти? – попита го Дяволът.
– Аз съм плебей по рождение и всички дрипльовци са мои братя. О, колко грозна е земята и колко са нещастни хората!
Това говореше млад момък с изправено чело и стиснати юмруци. Той стоеше пред стълбата – висока стълба от бял мрамор с розови жилки.

(...)

През всеки три стъпала Дяволът взимаше своя малък откуп. Но момъкът вървеше, той даваше с готовност всичко, стига да стигне там и да отмъсти на тия тлъсти князе и принцове! Ето едно стъпало, само още едно стъпало, и той ще бъде горе! Той ще отмъсти зарад братята си!

(...)

Той беше вече най-горе. И изведнъж в лицето му грейна усмивка, очите му заблестяха с тиха радост и юмруците му се отпуснаха. Той погледна пируващите князе, погледна доле, дето ревеше и проклинаше сивата дрипава тълпа. Погледна, но нито един мускул не трепна по лицето му: то бе светло, весело, доволно. Той виждаше доле празнично облечени тълпи, стоновете бяха вече химни.

– Кой си ти? – дрезгаво и лукаво го попита Дяволът.

– Аз съм принц по рождение и боговете ми са братя! О, колко красива е земята и колко са щастливи хората! („Приказка за стълбата“, Хр. Смирненски)

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

18 май 2022 година

ЧАСТ 3 (Време за работа: 120 минути)

Аргументативния текст напишете в листа за отговори на предвиденото място.

41. Напишете аргументативен текст в обем до 4 страници по ЕДНА от следните две теми:

Тема за есе

Тежестта на думите
(Есе)

Тема за интерпретативно съчинение

Споменът – скръб и утеха
(Интерпретативно съчинение върху „Аз искам да те помня все така“ на Димчо Дебелянов)

Аз искам да те помня все така:
бездомна, безнадеждна и унила,
в ръка ми вплела пламнала ръка
и до сърце ми скръбен лик склонила.
Градът далече тръпне в мътен дим,
край нас, на хълма, тръпнат дървесата
и любовта ни сякаш по е свята,
защото трябва да се разделим.

„В зори ще тръгна, ти в зори дойди
и донеси ми своя взор прощален –
да го припомня верен и печален
в часа, когато Тя ще победи!“
– О, Морна, Морна, в буря скършен знак,
укрий молбите, вярвай – пролетта ни
недосънуван сън не ще остане
и ти при мене ще се върнеш пак!

А все по-страшно пада нощ над нас,
чертаят мрежа прилепите в мрака,
утеха сетна твойта немощ чака,
а в свойта вяра сам не вярвам аз.
И ти отпущаш пламнала ръка
и тръгваш, поглед в тъмнината впила,
изгубила дори за сълзи сила. –
Аз искам да те помня все така...